

'Geen dwangbuis maar kansen'

MARIA VAN HAPEREN

VMBO studiedag smaakt naar meer

Nog voordat de media het VMBO in het vizier kregen, stond de VGN studiedag van 8 april al gepland. Dat tegen de honderd docenten deelnamen aan deze bijscholing en een aantal vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties hun actieve belangstelling toonden, was echter een verrassing. Ondanks alle negatieve geluiden blijken nog voldoende docenten iets te willen maken van geschiedenisonderwijs aan VMBO leerlingen. Er is wel duidelijk werk aan de winkel, maar als alle opmerkingen succesvol worden gekanaliseerd, vakdidactici, methodemakers en uitgevers het belang van de VMBO leerling laten prevaleren boven eigen deelbelangen en docenten uit hun luie stoel komen om te investeren in vak en leerlingen, dan komt het toch nog goed met het vak geschiedenis op het VMBO.

Het programma beloofted genoeg interessants. Iedere deelnemer kon vier workshops naar keuze bezoeken.

Succesvolle projecten van collegae bekijken en discussiëren over antisemitisme op 'zwarte' scholen; ICT uitproberen met behulp van Het geheugen van Nederland; vernemen wat voor veranderingen de Citogroep in het centraal schriftelijk eindexamen op het VMBO gaat aanbrengen en daarbij kanttekeningen plaatsen; oefenen met activerende werkvormen en toetsen of die inderdaad wel zo geschikt zijn voor VMBO leerlingen; en de uitwerking van de tien tijdvakken van De Rooy bekritiseren.

De Ronde Tafel: Hein Plegi en Ben Nijhuis demonstreerden o.a. een door leerlingen gemaakt spel.

A. LEERLINGEN & DIDACTIEK

1. Een VMBO-leerling luistert niet langer dan 5 minuten naar een docerende of instruerende leraar. BB/KB leerlingen nog minder.
2. Traditioneel onderwijs aan grote groepen is, vooral bij BB/KB, vragen om problemen.
3. Meer zelfstandig en productieve werken is, vergeleken met klassikaal onderwijs, in het VMBO (ook) bij het vak geschiedenis een stap vooruit.
4. Geschiedenis kan door een activerende didactiek aantrekkelijker en zinvoller worden.

B. LEERMETHODEN

5. Methodes en werkboeken kunnen "leren" minder laten lijken op lezen en schrijven.
6. Met methodes en werkboeken gericht op bekorte en kernachtige lessen waarbij iets te maken, te doen en te beleven is, zonder leerlingen geschiedenis met saai vinden.
7. De overladenheid in methodes en werkboeken kan flink worden teruggedrongen door hoofd- en bijzaken duidelijk van elkaar te scheiden.
8. Zonder scherpe kwaliteitscriteria zullen methodes en werkboeken voor een ruw gebied de tekortkomingen houden die ze nu al hebben.

C. LEERSTOFKEUZE

9. Door meer op de beleving van leerlingen en het vervolgonderwijs te maken en minder op overzicht, oriëntatiekennis en algemene vast geschiedenis veel zinvoller te maken.
10. VMBO leerlingen (en leraren) hebben meer behoefte aan duidelijkheid en haalbare programma's die goed aangeven wat de kernstof is, dan aan globale eindtermen.
11. Het vak geschiedenis is in de BB en KB leerwegen beter af als onderdeel van een geïntegreerd vak, in GL TL kan het beter een zelfstandig vak blijven.
12. De VON moet criteria (laten) ontwikkelen waarmee docenten de kwaliteit van geschiedenis in een geïntegreerd leergebied kunnen beoordelen.

Het VMBO van de geschiedenisleraar

Bart Engbers, historicus en directeur van het Vader Rijn College in Utrecht, gaf in de openingsspeech een resumé van alle negatieve opmerkingen die de afgelopen maanden in de pers zijn verschenen over het VMBO en zette een paar lijnen uit waarlangs het geschiedenisonderwijs zich volgens hem in de toekomst kan bewegen.

Engbers: 'Je hoort zo vaak zeggen dat de ambachtsschool weer ingesteld moet worden en het VMBO moet worden afgeschaft ...

Duidelijk is dat het VMBO volop in de belangstelling staat, maar waarover gaat de discussie? Om het heel korte door de bocht uit te drukken: het gaat over het negatieve beeld van het totale VMBO op basis van voorbeelden uit stukjes VMBO. En de bijdrages aan die discussie hebben intussen een hoge graad van ranzigheid gekregen.

Terwijl het hele VMBO wordt beklad, wordt de gesignaleerde problematiek niet door iedereen in dat onderwijs ook als zodanig ervaren en dat leidt tot grote frustratie.

De problematiek is regionaal te duiden: de grote steden en de rurale gebieden. Het is de problematiek van de sociale onderkant van de samenleving.

In de grote steden komt de sociale problematiek de scholen in, waar

kinderen uit deze milieu's naartoe gaan.'

'Vanuit mijn zorg voor leerlingen die centraal schriftelijk examen moeten doen en een heel zwakke kennis van geschreven Nederlands hebben, ben ik reeds eerder van leer getrokken tegen het schriftelijk examen en de manier waarop dat is geregeld. Dat is me op veel kritiek komen te staan, omdat ik een te negatief beeld van het VMBO zou schetsen.

Zestig procent van de Nederlandse leerlingen gaat naar het VMBO en de nieuwe wetgeving beoogt een maximalisering van het civiele effect van het VMBO diploma. Maar moeten docenten en schoolleiders leerlingen met een zwakke kennis van het geschreven Nederlands dan maar laten mislukken door een ondoordachte homogenisering van het VMBO?'

'Bij het beoordelen en inrichten van het vak geschiedenis moeten we ons terdege realiseren dat er veel verschillen in het VMBO zijn.

Er is op dit moment gelukkig een klimaat aan het ontstaan waarin de inhoudelijke invulling van het onderwijs een grote vrijheid krijgt. Wat mij betreft zijn daarbij vier tendensen te herkennen die bepalend zijn voor het geschiedenisonderwijs. Zo kan iedere school de inrichting van het eigen onderwijs ter hand nemen en zich daarmee profileren.

Daarnaast is vakkenintegratie mogelijk. Aan de periode van grote versnippering van vakken lijkt een einde te zijn gekomen en integratie en thematisering van het onderwijs is meer voor de hand komen te liggen. Hierbij kan het vak geschiedenis een belangrijke rol spelen. En het kan helpen om leerlingen beter voor te bereiden op het MBO onderwijs dat in 2006 ingericht zal zijn aan de hand van competenties die zo belangrijk zijn voor het welzijn in de maatschappij.

Een vierde ontwikkeling heeft betrekking op allerlei vormen van Nieuw Leren. Daarvoor zijn inmiddels verschillende woorden in omloop als sociaal constructivisme, natuurlijk leren, competentie gericht leren en werken, waarbij vakleerkrachten terzijde worden geschoven en webquest, schooltijden, ateliers, werkmeesters en leermeesters verschijnen.

Het zijn belangrijke tendenzen, want het VMBO dient leerlingen voor te bereiden op het MBO, waar ze een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt dienen te verwerven. En waarmee aan leerlingen een kans wordt gegeven om vanuit het MBO door te stromen naar het HBO. Zo hebben ze een koninklijke weg om ook hoog gekwalificeerd te worden.'

'Welke plek neemt het vak geschiedenis tegen deze achtergrond in en wat voor invloed kan het spelen?

D. EXAMENS

13. Door de exameneisen kan je (te) vaak minder boeiend lesgeven dan je zou willen.

10

14. Examens moeten vooral de overlap tussen BB en KB recht doen gezien het programma en het type leerlingen. Examens horen dan ook meer uit te gaan van een overlap tussen BB en KB, dan de huidige 50% overlap tussen KB en GLT.

3 blauw
2 rood

15. Geschiedenis als examenvak is voor BB en KB-leerlingen overbodige ballast.

12 rood
1 blauw

16. Het huidige examenprogramma moet onveranderd blijven.

11 rood
1 blauw

E. AAN DE BASIS

17. Het vak geschiedenis zoals we dat nu kennen heeft onvoldende bestaansrecht in het VMBO. Het is te talig, te abstract en te overladen en geldt dus ook als onpraktisch.

10

Inze schoolsgeschiedenis zou zijn waarde meer ervan moeten ontleenen dat het leerlingen inzicht biedt in de tijd- en plaatsgebondenheid van wat in de wereld speelt, dan dat het hen stimuleert om zich met bepaalde tradities te identificeren.

10 rood
10 blauw

19. Er is grote behoefte aan geschiedenisleraren op het VMBO die een ruim vakinzicht hebben en de vakinhoudelijk goed beheersen. Men leunt nu teveel op 'het boek'.

21 blauw

20. Geschiedenis wordt in de schoolorganisatie te vaak gebruikt als sluitpost.

11 rood
5 blauw

De stellingen

Rood (hier zwart) betekent: tegen

Foto's:

Linksboven: Herry Groothuis, dagvoorzitter opent de VMBO-dag.

Linksonder: Forum-voorzitster Margriet Hielkema bereidt de discussie voor.

Rechtsboven en onder:

Het forum reageert op de opmerkingen en vragen uit de zaal.

'Geen dwangbuis maar kansen'

Daarover staan nog veel vragen open.

Heeft het Nederlandse onderwijs met al zijn verschillen een canon nodig als kern van een Nederlands burgerschap?

Moeten al onze leerlingen de tien belangrijkste personen kennen?

Vrij Nederland (nummer 10, 6 maart 2004) somde ze op zo'n fraaie wijze op: Willem van Oranje, Willem Drees, Thorbecke, Erasmus, Wilhelmina, Multatuli, Rembrandt, Hugo de Groot, Johan de Wit, Spinoza en als hekkensluis een vrouw, Aletta Jacobs?

Wat worden we wijzer van onze geleerde vakbroeders? Dat we al cirkelend rond draaien in de era van liberaal kapitalisme voor de eeuwigheid, waarbij geschiedenis geen grondstof meer is voor de emancipatie van groepen in de samenleving. Alleen hypes geven zo nu en dan een impuls aan historische belangstelling, niet betrokkenheid bij emancipatie van groepen, maar wetenschappelijke hoogstandjes en cultureel plezier houden het vak in stand.'

'De toekomst van het vak geschiedenis ligt voornamelijk in de handen van de docenten. Afhankelijk van de plek in Nederland kan die docent berekenisvolle geschiedenis maken met leerlingen.

Het gaat niet alleen om kennis van chronologie, ook andere aspecten van het vak sluiten naadloos aan bij tendenzen in het onderwijs.

Op welk wijze kan beter worden ontdekt wat empathisch denken is? Dat vermogen is fantastisch te ontwikkelen met hulp van historische casussen.

Maar ook in het normen-en-waarden-debat heeft het vak heel wat te bieden. De geschiedenis van de

rechtstaat en de verzorgingstaat zijn uitstekende voorbeelden om onze visie van *respect* handen en voeten te geven.

Waarschijnlijk zal de vakdocent over het muurtje van de geschiedenis moeten kijken en samen met collega's van andere vakken aan de slag moeten gaan om onderwijs te maken, maar dat biedt ook kansen. Zeker als je onderwijs mag maken dat niet door de overheid wordt opgelegd.'

De rest van de ochtend werd gevuld met twee workshops naar keuze.

De leerlingen van het Utrecht Zuid College wezen iedereen graag de weg naar het volgende klasje. Daarna volgde de lunch en weer twee workshops.

Aan het einde van de dag was er een forumdiscussie ter afsluiting, waaraan de deelnemers aan de studiedag enthousiast meededen.

Het forum

Tijdens de forumdiscussie haakte Margriet Hielkema, voormalig vice-voorzitter van de VGN en docente aan het Keizer Karelcollege in Amstelveen, in op de woorden van Engbers.

Arie Wilschut (Instituut voor Geschiedenisdidactiek), Huub Kurstjens (Citogroep), Jan de Vries (vakdidacticus) en Peter Wester (voorzitter VGN) kregen een drietal onderwerpen voorgeschoteld: leerlingen en didactiek, leermiddelen en leerstofkeuze. Kernthema's van het onderwijs waarover de conferentie-deelnemers zich middels het plakken van stickertjes bij prikkelende stellingen hadden uitgelaten.

Dat leerlingen in het vmbo, of dat nu kader/beroepsgericht is, gemengd/theoretisch of helemaal theoretisch onderwijs betreft, zich slechts vijf minuten kunnen concentreren werd door de zaal resoluut naar het rijk der fabelen verwezen. Om vijf minuten les te laten volgen door goede activerende didactiek, waarbij volgens didacticus De Vries de docent aanstuurt en begeleidt, werd ook niet zonder meer geaccepteerd.

'Had je daar 25 minuten neergezet, dan gaat het ook', meende een zelfbewuste docent. 'Veel leerlingen zeggen regelmatig tegen me: vertel maar

een goed verhaal in plaats van die domme opdrachten.'

En daarmee schoof de discussie automatisch naar de leermiddelen.

Is daar iets mis mee, of is het signaal uit het veld richting de uitgevers niet helder genoeg? Krijgen vmbo leerlingen wel de 'juiste' schoolboeken voor hun neus? Boeken die bij het type leerling passen?

Volgens Wilschut bestaat er nog steeds een discrepantie tussen het streven van uitgevers om zoveel mogelijk boeken te verkopen en wat de markt vraagt en nodig heeft. Maar ook die insteek bleek te kort door de bocht, want 'een methode is slechts een hulpmiddel en doorgaans zijn die boeken veel te simpel', aldus een leraar in de zaal.

Dat de geschiedenismethodes, net als andere schoolboeken, te duur zijn voor veel ouders was weliswaar een feit, maar hoeft geen punt te zijn. Veel docenten blijken namelijk te kopiëren wat hun aanstaat en maken daarmee hun eigen programma. Didactische handleidingen met flink wat activerende werkvormen zouden een pré zijn. 'Maar', repliceerde uitgever Bert Hukema: 'Waarom blijkt dan uit onderzoek dat slechts vijf procent van de docenten de docentenhandleidingen inkijkt?'

En dat leidde tot een openbare beken-tenis dat veel docenten eigenlijk te lui zijn om zelf iets te bedenken voor hun leerlingen. Een mevrouw: 'Ik schaam mij inderdaad dood, maar de werkelijkheid is dat wanneer jij als docent iets leuks bedenkt, jouw collega het eventueel wel overneemt, maar dan liefst alles kant en klaar en met een uitgebreide uitleg erbij.'

Geschiedenis mag dan een vak van woorden zijn, soms te talig voor taalzwakke leerlingen, toch mag het op geen niveau van het vmbo verdwijnen. Een te overladen programma is onpraktisch, maar geschiedenis is noodzakelijk wil een leerling zich ontplooiën tot een volledige en weerbare burger. Of zoals Wilschut zei: 'Maatschappelijke toestanden laten zich nu eenmaal het best vertalen via een verhaal van mensen en daarvoor is het vak geschiedenis broodnodig, op alle niveaus'.

Graag zouden we in *Kleio* deze discussies willen voortzetten, leuke lesideeën willen afdrukken en kritiek willen horen, zodat we kunnen ingaan op behoeften en verlangens uit het vmbo veld. Neem contact met ons op. Pak de telefoon, mail, of fax naar de kleio-eindredactie!
tel 030-6883576, fax 030-6888459
e-mail: c.bogaerts@hccnet.nl